

FØRSTEREISGUTT

— en førstekonsulents erindringer fra sitt første besøk øst om Jernteppet. Eller «Briefing for a descent into hell»?

Den som besøkte sentraladministrasjonen 19. november, kunne observere en storvokst økonomikonsulent i hvileløs jakt mellom sitt kontor og posthyllen. «Hvor blir det av det f... visumet», var spørsmålet som hang i luften. Endelig, med absolutt siste postforsendelse kom det etterlengtede papir!

20. november opprant med ferdigpakkede koffertene og avreise på formiddagen. Reisefølget møttes på flyplassen, det var Ingvild Broch, ass.dir. Arne Lunde i Norsk Polarinstitutt og undertegnede. På flyplassen gikk vi oss også på styreleder og daglig leder i Nord-Norges diakonistiftelse, som viste seg å være på vei til Arkhangelsk for å se til et prosjekt de hadde der, og — om mulig — å vriste noe penger ut av Arkhangelsk oblast.

Udramatisk flytur til Kirkenes, hvor Arne Lunde kastet seg i en drosje og dro til Kirkenes sentrum for å fravriste generalkonsulatet det visumet han hadde søkt om noen uker i forveien. Videre til Murmansk med Widerøe — for en gammel Twin Otter-reisende var det noe merkelig ved å skulle handle tax-free på et Widerøe-fly.

Ankomst Murmansk lufthavn forløp udramatisk. Vel inne i ankomsthallen skulle man fylle ut tollpapirer før passkontroll og inspeksjon av bagasje. Et tosidert skjema var utlagt, med mange spørsmål som jeg oppfattet som lite aktuelle — f.eks. spørsmålet om hvorvidt man brakte med seg skytevåpen. I passkontrollen satt to damer som leste passet mitt fra perm til perm i flere minutter, antagelig var det fotoene som gjorde at de så for seg at undertegnede var en voldelig terrorist. Noe smil var ikke å få, man følte seg usynlig som Jan Petersen mot en grå vegg. Etter passkontrollen var det toll, skjemaet ble endevendt og lest grundig. Tolleren spurte på haltende engelsk om jeg hadde skytevåpen med meg? Jeg kunne berolige ham med at nei, det hadde jeg ikke. Da, forklarte han, måtte jeg skrive NO i rubrikken på skjemaet. Det gikk et lys opp for meg, og jeg fylte i rasende fart ut med NO i en rekke rubrikker om narkotika, kunstverker osv. Et kamera (18 år gammelt) måtte også deklarerer på skjemaet for å få lov til å reise ut igjen.

Murmansk lufthavn var for øvrig tom som en lesesal i desember, kun et og annet menneske kunne observeres i horisonten. Nordmenn møter man overalt i verden. Hvor man enn er, dukker de opp som løvetann, like usynlige og like ønsket. På flyplassen i Murmansk støtte vi på et eksemplar av arten. Han var, etter eget sigende, en mann russerne stolte på, og nå var han på vei for å rydde opp i vanskeligheter for et norsk firma. Etter en stunds samtale forsvant han noen øyeblikk for å tre av på naturens vegner. Han kom tilbake lettere oppskjørtet. Flere militissoldater hadde kommet farende gjennom toalettene med Kalashnikovene klare, tydeligvis på jakt etter noe. Hunder, sannsynligvis bombehunder, hadde han også observert. Vårt reisefølge kjente straks en uro i kroppen, noe som ble forsterket da vår nye venn plutselig oppdaget at en av hans vesker manglet. Han bega seg straks på jakt, og kom en stund etter, noe ukarakteristisk stillfarende, tilbake — med vesken. Han hadde funnet den i baren — omgitt av sandsekker, bombehunder og militis (m/Kalashnikov). Heldigvis hadde russerne tatt det hele med et smil, en slik situasjon kunne lett endt på innsiden av et russisk fengsel.

Etter en stund kom også undertegnede i den situasjon at visse naturlige behov meldte seg. Mine mer reisevante følgesvenner kunne fortelle at for å benytte toalettet måtte man erlegge et viss beløp — beløpene de oppga varierte fra 1 000 til 5 000 rubler. Nå er situasjonen den at det ikke er lov å innføre rubler til Russland, og på lufthavnen var det ikke noe vekslingskontor åpent. Gode råd var dyriske! Heldigvis kunne vår forskningsdirektør ad mirakuløse veier bidra med noen rubelsedler, slik at jeg var reddet. Om nå et russisk offentlig toalett kunne sies å være en redning. Katastrofe var mer ordet som lå meg på tungen da jeg fant stedet. Jeg er til dels oppvokst på gård med utedo, slik at odører og annet skal være svært

alvorlige før jeg får problemer med utførelsen av de naturlige ærender. Hygienen var ikke verre enn at den kunne leves med, jeg hadde jo ikke tenkt å bosette meg på toalettet. Her var imidlertid utformingen også en utfordring – hva skulle plasseres hvor? En løsning ble funnet, men om det var den tiltenkte løsning vet jeg den dag i dag ikke. Et tips til dem som måtte reise etter oss er å ta med toalettpapir. På offentlige russiske toaletter må man nemlig nyte medbrakt. Selv om de laveste valører av russiske sedler (200 rubel, ca 25 øre) ikke er verdt stort, faller det i lengden dyrt å hente sitt toalettpapir fra lommeboken. Og har man ikke små valører, drar pengene fort i vei. For øvrig fant jeg etter hvert ut at dette toalettet var av de bedre offentlige russiske toaletter. Flertallet er nemlig av konstruksjonen hull i gulvet med markering av hvor man skal parkere føttene, før man går ned i det slalåmentusiastene kaller hockey-stilling. Treffer man hullet, må det karakteriseres som flaks — vi har jo ikke den trening russerne har. Toaletter av denne typen hadde gjerne en odør og farge som tydet på at heller ikke alle russerne var veltrente. Som dagene gikk kom jeg etter hvert i vane med å sjekke toalettet på hvert nytt sted jeg kom. Var det bra, kastet jeg meg inn og forsøkte fortvilt å tømme kroppen alt jeg klarte — det kunne bli langt og lenge til neste anledning jeg klarte å benytte meg av.

Fra Murmansk til Arkhangelsk fløy vi Aeroflot. La meg med en gang slå fast at navnet fortsatt skal skrives med én T. Flyet, et Antonov propellfly, fremstod med en standard som en nedsarvet Dash. Bagasjen måtte vi selv bære ut til flyet, hvor det ble lastet inn i et rom mellom passasjerkabinen og flygerne. I et lasterom bak lå et lager av dekk — reservedekk til flyet? En assortert blanding av passasjerer tok plass, og straks etter var vi i luften. En viss servering fikk vi, en kopp varmt vann og en sjokoladekjeks som smakte noe søtt etter vår smak. Til vannet fikk vi velge mellom en tepose og en pose kaffepulver. Undertegnede valgte kaffepulveret — en klar feilvurdering. Lesing av varedeklarasjonen viste at pulveret var 52 % sukker, 38 % fett (melkepulver) og 10 % kaffe. Russiske te, lærte jeg etterhvert, er svært god i motsetning til kaffen som gjerne drikkes med sukker.

Vel fremme i Arkhangelsk måtte vi i mørket ta oss frem til luken hvor bagasjen befant seg, og ta tak i den med én gang den ble kastet ut. Så måtte vi slepe den med oss til en buss som ikke egentlig hadde plass til alle passasjerer og all bagasje, men med litt nærkontakt og godt humør fikk vi visst alt og alle med oss. Vi ble kjørt til en port, og i mørket der klarte Ingvild å finne Marina, lederen for senteret vårt ved Universitetet. Hun var kommet for å hente oss, og lettet fylte vi oss og bagasjen inn i Pomoruniversitetets bil og ble kjørt til Pomoruniversitetets egen lille hotellavdeling, én etasje i et bygg like ved det norske senteret. Der ble vi tatt i mot med åpne armer og dekket bord av Aleksander Sergeitsj Krylov, prorektor med ansvar for Pomoruniversitetets internasjonale arbeid.

“Det dekkete bord” viste seg å bli et nøkkelfenomen under oppholdet. Overalt ble man etter møter og samtaler geleidet inn i et nytt rom, hvor det var dekket opp med mat og drikke. Den første kvelden var typisk. Det var dekket opp med nydelig, mørkt rugbrød, salt kjøttpålegg, ost, rødbete- og kålsalat, litt salt fisk osv. Etter noen tids bespisning dukket en liten varmrett opp. Til dette kunne man drikke saft, sovjetskoje sjampanskoje (søt russisk champagnevariant), eller vodka. Noen ganger også konjakk eller russisk brandy. Alt var søtt og/eller alkoholholdig, og uten unntak lunkent. Ved noen anledninger ble det også servert god, varm og søt te. Etter dette måltidet gikk vi hver til vårt rom.

Rommene var av en standard som man absolutt ikke bør klage på, jeg har betalt i dyre domme for hotellrom som har vært både mindre og mer spartanske. Et aber var at jeg hverken klarte å finne ut hvordan man regulerte varmen på radiatoren eller hvordan man åpnet vinduene, slik at nettene ble noe hetere enn jeg var vant til. Vi hadde nemlig den skjebne å oppleve den varmeste november noensinne i disse traktene. Normalt var det 20 – 25 minusgrader på denne tiden, nå var det et mindre antall plussgrader. Pelslue og varme klær til soveromsbruk, som kofferten var full av, ble ikke benyttet på turen.

Ved frokosten neste morgen, som lignet kveldsmåltidet når unntas varmretten og alkoholen, gikk samtalen om løst og fast. Diakonistiftelsens leder kunne berette at hun hadde hatt dyriske opplevelser med en lang rekke små sengekamerater, rødlige maur på et par millimeters størrelse. Jeg kunne berette at jeg hadde observert noen artsfrender av disse i dusjen, alt mens Ingvild konstaterte at hun ikke hadde observert kakerlakker, men at odøren av DDT klart tilkjennegav at det nok bodde noen av arten i nærheten.

Formiddagen brakte omvisning på og møte med senteret vårt. Vi disponerer flere kontorer, møterom, bibliotek og konferansesal i tillegg til klasseværelse, alt i samme bygg som hotellet. Meget praktisk, og pent vedlikeholdt. Etter drøftingene åpenbarte et lunsjbord seg, heldigvis uten vodka. Deretter bivånte vi norskundervisningen, klassen hadde 14 elever, 12 – 2 i damenes favør. De stakkarene som måtte opp på tavlen og gjøre rede for seg under Eirik Bolstads kritiske blikk og øre mens vi satt og så på, hadde tydelig scenefeber, men klarte allikevel å gjøre seg forstått. Både uttale, vokabular og grammatikk var overraskende bra når man tar i betraktning at de ikke hadde hatt mer enn 10 uker å lære på så langt. På den annen side var dette elever som under hele oppveksten hadde gått på spesialskoler for å lære fremmede språk, og alle hadde studert engelsk i 3 år. Og bare én av syv søkere kom inn på norskkurset.

Etter dette skulle vi på offisiell lunsj med rektor Bulatov, denne ble holdt på en restaurant i nærheten. Jeg så mitt snitt til å få Eirik Bolstad med meg for å veksle dollar om i rubler i banken som hadde inngang ved siden av. Russiskkunnskaper kom godt med, to bryske menn var ikke villige til å åpne døren før Eirik hadde forklart mitt ærende. Så ble vi i springmarsj loset gjennom korridor etter korridor, før vi til slutt havnet inne på et lite rom hvor det var en banksranke. Mitt ærend ble fremført på russisk, og jeg overlot mine dollar til sin skjebne. Mens vi ventet på en omfattende skjemautfylling i tradisjonell russisk stil, nyttet jeg høvet til å kalkulere at forholdet mellom kursen på dollar og kroner tilsa en dollarkurs på tett oppunder 8 kroner. Man ville altså tape 20 –25 % ved å ta med seg kroner i stedet for dollar til Arkhangelsk. En haug rubler kom over skranken, drøyt en halv million. Det er lett å gå vill i nullene i Russland, en tommelfingerregel ble å sløyfe to nuller og så dividere med 7. Jeg kom i erindring om en fortelling om onkel Skrue som, som en litt ekkel gave fra en rival, fikk en geit som bare ville spise pengesedler, Skrue foret geiten med “castrovianske rubeniker til 10 øre tonnet”.

Lunsjen viste seg å være omtrent som de øvrige måltider, kun litt flere varmretter. Mitt første møte med soljanka, russisk (kjøtt-)suppe, var et behagelig møte. Etter lunsj ble vi kjørt til Arkhangelsk kunstmuseum hvor vi fikk en grundig omvisning i ikoner, folkekunst (herunder utskjæringer i bein) og russisk malerkunst. Det var mye vakkert å se, og en hyggelig engelsktalende dame fortalte med fagkunnskap om utstillingene. For eventuelle turister er det et skår i gleden at det ikke finnes noen informasjon på engelsk. Når omvisningen var over og vi stod i ferd med å si takk for oss og forlate åstedet, ble vi plutselig skyflet inn i et rom hvor vi befant oss ved et nytt lunsjbord. Denne gang uten varmrett, og med likør som svakeste leskedrikk. Klokken var 5, og vi var altså i ferd med å innta dagens fjerde måltid, det tredje med alkoholserving. Jeg sendte varme tanker til mine kolleger i AKAN, og forsøkte å gjøre innhugg i pakt med hva god takt og tone i Arkhangelsk krever. Som engelskmennene sier det: “When in Archangel, do as the Archangels.”

Tre glade herrer, de to tredjedeler av reisefølget (økonomiavdelingens utskremte og representanten for en institusjon som fra og med 1. januar 1997 er å betrakte som beliggende i Tromsø) og vår stedlige representant for kjønnnet, hadde forlengst bestemt seg for å gå på restaurant, nærmere bestemt restaurant “Sever” (nord). En noe uheldig formulering fra Eirik Bolstad hadde skapt oppstandelse blant våre russiske venner, de hadde oppfattet det slik at vi

skulle tilbringe aftenen med å gå “mot nord”, men da misforståelsen ble oppklart fikk vi lov til å bevege oss ut på egen hånd.

“Sever” viste seg å være en danserrestaurant for dem en halv til en hel generasjon yngre enn de tre glade herrer. For å la dagens fire første måltider synke litt, tilbrakte vi noen tid i baren mens vi samlet mot til å ta løs på dagens femte og siste. Etter en stund beveget vi oss over til restaurantdelen. Her var det et svært dansegulv, med bord i to rader langs to av veggene. Hver gang musikken startet opp, kastet jentene seg i store flokker ut på gulvet. Guttene, bortsett fra en eller to modige maur, ble trofast sittende igjen ved bordene, travelt opptatt med å slukke tørsten.

Vi bestilte oss mat, åt og drakk og så på leiken. To av herrene ble etter hvert dratt ut på gulvet, mens tredjemann hadde som unnskyldning at noen måtte passe bordet. Etter hvert dro det seg mot slutt, og etter at herrene hadde høstet fortjent applaus for malmfull avsynging av Elias Blix “Barndomsminne fra Nordland”, var det slutt på moroa. Deler av det kvinnelige publikum ville svært gjerne ha artistene med på nattklubb, en rask votering ga 2-1 for nattklubb. Da vi var blitt enige om at intet skulle kunne (burde) skille oss ad, resignerte flertallet, og vi bega oss på hjemvei, til fots. Noe skadefro kunne det feststemte flertallet observere at det prektige mindretallet var blitt belemret med et damemenneske som slett ikke ville gi slipp på ham, det hele endte med en løpetur for riste fristelsen av seg.

Under neste dags frokost beklaget jeg meg over mangelen på kaldt vann! Så langt hadde jeg bare fått lunken, søt og/eller alkoholholdig drikke, og savnet av kaldt, friskt vann var nesten ikke til å holde ut. Jeg kjente meg nesten som nordmannen som skal bli igjen i Shanghai i Nordahl Griegs “Vand” - “Det jeg tenker på om dagen, det jeg griner for om natten, det er *vand!* [...] Jeg er sjuk av alt herute. Herre Jesus – gi mig vand!” Beredvillig forsvant Ingvild inn på sitt rom, og kom ut igjen med en flaske Tromsøvann! Hun tok riktignok en søt hevn, da hun senere på dagen i et PS til en telefaks til sentraladministrasjonen kommenterte min tørst og undret seg over hva årsakene kunne være til den!

Gjennomgående var man tørst der borte. Aldri kunne man drikke vann fra springen, og aldri fikk man rent vann servert. Gleden var derfor stor da jeg senere samme dag endelig fikk kjøpt meg en halvannenliters flaske rent vann. Den ga meg styrke de neste dagene.

Etter frokost kom en buss og hentet undertegnede og Arne Lunde. Vi skulle til Malie Karelje, en slags mellomting mellom Maihaugen og Norsk folkemuseum på Bygdøy. Med oss på turen hadde vi to av Eirik Bolstads (søte, kvinnelige) norskelever som tolker. Selv om norskkunnskapene var bra, måtte vi av og til ty til engelsk for å kommunisere. I løpet av bilturen utover, ca en halv time, fortsatte vi vår sangsuksess fra dagen før og fikk applaus fra tolkene og to russiske damer som også var med. På turen fikk vi ført første skikkelige dagslysintrykk av Arkhangelsk. Den er en litt pussig by, man får aldri opplevelsen av å være i sentrum av en storby. Selv i sentrum ligger husene/blokkene gjerne langt fra hverandre, og mange bygninger er gamle toetasjers trehus. De fleste bygninger vil etter norsk standard måtte omtales som sterkt vedlikeholdstrengende, tildels kondemnabile. Bygningene hadde allikevel stort sett et skinn av fordums storhet, og må ha vært svært pene å se på som nye.

Malie Karelje inneholder en lang rekke bygninger, til dels med interiører, fra den nordrussiske andsbygda. Det var store tømmerhus, langt større enn dem jeg kan erindre meg å sett i Norge. Husene var laftede, som i Norge, men utseendet var karakteristisk annerledes. I tillegg til gårdsbygninger var det også kirker, en var sikkert tre-fire etasjer høy. Et imponerende skue. En litt kjølig høstdag, med våt mark og søle, er nok ikke den riktige rammen for et besøk, men stedet var allikevel verdt turen. Etter souvenirshopping ble det tedrikking i et av husene. Vi utlendinger ble plassert i stuens “røde hjørne” – hvor man tradisjonelt har husets ikoner og hedersgjester blir plassert.

En spesialitet for regionen er smykker, skrin osv utskåret i ben av okse, horn eller mammuttenner. Dette fant man over alt, til priser som slett ikke var avskrekkende — dog var

mammutsmykkene for dyre. Slikt viste seg også å være populært hos dem som ble betenkt med gaver.

Etter en kjapp biltur tilbake til senteret, var det plutselig tid og sted for en liten lunsj. Og etter lunsj en liten hvil, før undertegnede og Eirik Bolstad satte hverandre stevne for en liten byvandring med shopping og middag på restaurant. Byvandringen ble kanskje noe redusert i og med at gatebelysning er mangelvare, stort sett måtte jeg konsentrere meg om å holde kontakten med Eirik. Shoppingen ble innledet med besøk i en typisk russisk butikk. Eirik gikk mot en mørk vegg, åpnet en dør — og plutselig var vi inne i en butikk. Ikke noe lysende utstillingsvinduer der i gården, nei. Vi fant ut at øl kunne være godt å leske strupen på, og bestemte oss for hvilke varer som skulle kjøpes. I stedet for å be damen bak disken gi oss varene, ba Eirik meg om å hjelpe ham med å summere hva vi skulle betale. Så strente vi over gulvet til en bås merket “kassa”, hvor Eirik oppga et beløp og betalte. Vi fikk en kassalapp, med denne i hånden gikk vi tilbake, leverte lappen og fikk utlevert varene. Da vi oppdaget at vi kanskje kunne trenge en handlepose, måtte vi først lokalisere hvor i butikken slike ble solgt, finne prisen, betale i kassen og så, mot overlevering av kassalappen, få posen utlevert.

I selve sentrum besøkte vi så Arkhangelsk visstnok eneste butikk etter vestlig modell, hvor man selv sanker sammen varene og betaler ved utgangen. Dette var i utgangspunktet et supermarked på størrelse med en norsk Rema-butikk. Det var tilsynelatende fullt av varer i hyllene. Men så man nærmere etter, så man at det var få forskjellige varer. Der hver vare på Rema har så smal hylleplass som mulig, var det her store pyramider av hver vare. Og mens Rema fyller hyllen innover til bristepunktet, var hyllene her tomme bakover. Varene var oppstilt som de rene Potemkin-kulisser, for å skape en illusjon om store varemengder. Vi nøyde oss med å tappe butikken for en halvannenliters flaske vann.

Vel fremme i restauranten ble vi henvist til baren, selve restauranten var full. Dette var en bar i typisk vestlig stil, med messing og speil og et bra toalett. Da ølet ble servert, falt vi i staver over at den ene halvliteren ble servert i en Mack-seidel. Hjemlengselen kom plutselig over oss. Eirik anbefalte en sibirsk spesialitet, pilmini. I god russisk tradisjon var kjøkkenet fritt for dette, men vi kunne få noe annet som lignet. Eirik kunne konstatere at joda, det var samme retten, bare *uten* kjøtt. På regningen var prisen den samme som *med* kjøtt.

Hjemreisen foregikk med drosje på Arkhangelsk-maner. Man stiller seg opp og vifter med tommelen til biler hvor det sitter en eller to personer, maks en mann. Det er privatbiler som gjør seg noen rubler på å fungere som drosje, det er raskt, effektivt og ganske billig. Det advares mot å gå inn i biler med mer enn én mann, da kan det være at man er på vei til å bli ranet.

Lørdagen opprant, dette skulle være den store dagen med høytidelige seremonier osv. Økonomiavdelingens representant fant frem blådress og slips for å kunne matche dagens begivenheter. Etter frokost var det fellesbuss til universitetets hovedbygning, hvor rektor Bulatovs kontor for anledningen var omgjort til garderobe. En rekke notabiliteter, bl.a. abbeden for et stort kloster, hadde innfunnet seg for glede Ingvild med å overvære seremonien. Damen som skulle være min tolk denne dagen hadde ikke innfunnet seg, så Eirik måtte gjøre tjeneste. Ingvild hadde som hedersgjest lovlige forfall.

Etter taler, de fleste befriende korte, avbrutt av et kor som sang korte sanger innimellom, ble Ingvild og en russisk historiker overrakt sine æresbevisninger med tilhørende kledebon. De store hattene skapte uventede vansker for en kollegial omfavning æresdoktorene i mellom. Etter dette var tiden inne for søt, lunken, russisk champagne og konfekt. Og plutselig var det lunsj.

Etter lunsj avreise til Lomonosov-teateret, hvor det skulle holdes taler og en rekke russiske vitenskapsmenn og -kvinner skulle få hederbevisninger, og Ingvild skulle utnevnes til æresmedlem i Lomonosovstiftelsen.

På den tid vi var i Arkhangelsk foregikk en heftig valgkamp om guvernørvervet. Dagens guvernør, Jefremov, var kraftig truet av tre utfordrere. Første taler på lørdag var nettopp Jefremov, og det var klart at selv om han ikke kunne hoppe helt over Lomonosov, var hans egentlige tema viktigheten av at han selv ble gjenvalgt. Dette foreleste han over i 20 minutter, uten manus. Neste taler var geolog, snakket litt om Lomonosov, deretter om oljeindustrien han selv ledet. Dette foregikk i nesten 40 minutter, uten manus, før han avsluttet med å understreke viktigheten av at Jefremov ble gjenvalgt. Da taler nummer tre begynte i samme stil, og en vakker fotografisk stilstudie av en sovende finsklektor var blitt ødelagt av en uventet og ufortjent applaus, trakk vi oss stille tilbake til en liten kafé i bygget, for, med kaffens hjelp, å prøve å holde oss våkne. Stakkars Ingvild satt på podiet og kunne ikke komme fra. Vi gikk inn igjen, men etter en times tid måtte vi igjen ut og røre på bena og innta litt kaffe. Da vi denne gang kom tilbake, viste det seg at vi hadde gått glipp av overrekkelsen av medalje til Ingvild — dette som skulle være ettermiddagens høydepunkt!

Når talene var unnagjort var det offisiell pause, før det tordnet løs med det vi trodde skulle være et kort underholdningsinnslag. Det viste seg å bli to timer med velkoreografert hopp-og-sprett og balalaika og trekkspill. Muligens var noe av dette folkløse, men det hadde kraftige innslag av musical og massescener fra utstyrsfilmenes glanstid.

Så kom aftenen — middag med guvernøren! Det viste seg at ikke bare Ingvild, men også undertegnede, ble oppfattet som særs offisielle gjester. Så vi to, samt diakonistiftelsens utsendte, skulle som eneste utlendinger delta på offisiell middag hos guvernøren, sammen med viseguvernøren, sjefene for de fleste større etater i Arkhangelsk oblast, en rådgiver for Jeltsin, sjefer for statsoljeselskaper, KGB-generaler og ymist anna. Aldri har jeg vel følt meg mer malplassert og som “katt blant hermelinerne”.

Om talene før hadde vært lange, var de her mange. Maten var på samme maner som alle andre russiske måltider. Men hver gang man forsøkte å innta en matbit, spratt Bulatov — mannen med springfjær der andre har ryggrad — opp og ga ordet til en eller annen. Dette skjedde minst 30 ganger i løpet av de 2 ½ timer middagen varte. Vedkommende sa da noen rosende ord om Lomonosov, og gikk deretter raskt over til å understreke viktigheten av at Jefremov ble gjenvalgt.

Tilgjengeligheten på vodka var generøs, og det medførte at store deler av selskapet etter hvert fremviste en oppførsel som på et av universitetets julebord ville avfødt korridorprat i flere uker etterpå. Stadig kauking over bordene, tilrop og avbrytelser til talerne og ville forsøk på å bytte klokke med diakonistiftelsens leder.

Da måltidet var over og vi forlot bordet, ble sjefen for et oljeselskap observert i det han puttet en uåpnet konjakkflaske ned i bukselinningen. Vi norske hadde holdt et moderat tempo i konsumet, og syntes i grunnen det var svært greit å komme hjem til hotellet.

Der hjemme gjenslød korridorene av kåt kvinneklam, og med sedvanlig finesse klarte jeg å bli invitert på et lite nachspiel. Det var et utvalg norske studiner og et tilsvarende antall norske religionsmenn som avnøt sosialt samvær og spiritus, dog ikke bare sanctus. Praten fortsatte ut i de små timer, inntil jeg skyndsomt retirerte til rommet i erkjennelse av at frokosten var tidfestet til 0700 søndag morgen.

0720 søndag morgen var jeg våken, opp- og frisklagt. Men det var tydeligvis ikke vedkommende som skulle ha ordnet meg frokost. Frokostsalen var mørk, øde, forlatt og låst. En dårlig start på dagen.

Dagen ble noe bedre da jeg kom ut til bilen og hilste på den unge damen som skulle være tolk, et henrivende vesen som straks brakte meg i tanker om de advarsler Harald O. hadde kommet med om hva som hadde vederfartes en nå forhenværende informasjonsdirektør da

han fire år tidligere hadde blitt tvangssendt til Lomonosovdagene. Ikke det at jeg eller andre synes han har noen grunn til å beklage seg, men han var da fri og frank på utreisedagen.

Den unge damen hadde tilbrakt et halvt år i Tromsø 2 år tidligere, og kunne muntert berette at hun var godt kjent i Ørndalen. Ellers hadde vi med oss Johan, Svearikets utsendte lektor, og et par norske studiner som gjerne også ville se Lomonosovo, Lomonosovs fødested. Vi var alle av den formening at vi skulle på sightseeing.

Ferden gikk først til sentrum, hvor bussen ble fylt opp av det vi etter hvert skjønnte var sentrale deler av Lomonosovstiftelsens styrende organer med videre. Deretter bar det ut på landet, på snorrette veier gjennom et flatt landskap som for et menneske som, som meg, har røtter på Smøla, burde fortone seg hjemlig. Imidlertid var området vegetert med en skog som sto tett og med snorrette stammer, lik de endeløse svenske skogene. Med skikkelig skjøtsel ville skogene vært praktfulle, men de hadde klart karakter av urskog.

En knapp time avgårde ble det med ett liv i russerne. Det ene vinduet, som hadde to småvinduer øverst, var i ferd med å falle ut! Bussen stanset, og vinduet ble demontert. Hektisk arbeid, og ved hjelp av noe tauverk og mange armer ble vinduet i løpet av en halvtime atter montert. Bussen var for øvrig av heller lav standard, bl.a. hadde jeg alvorlige problemer med å finne plass til knærne. Jeg skal i hvert fall aldri mer klage på Tromsbuss' materiell.

Etter to timers kjøring kom vi til Kholmogory (en liten by 75 km sørvest om Arkhangelsk, ca 15 000 innb.), en halvtime senere enn planlagt. Foran stedets forsamlingshus stod Lenin i massiv bronse, og vakkert utklede damer møtte oss på tradisjonell russisk maner med brød og salt. Man skal rive en bit av brødet, dyppe det i saltet og spise det. Inn bar det for et lite måltid, men formedelst vår sene ankomst var måltidet over før vi utlendinger nådde frem til bordet. En liten bolle klorte jeg til meg, det var etter hvert blitt en stund siden siste måltid. Videre skulle vi, med ferge over Dvina til Lomonosovo.

Fergekaaien var elvebredden, der lå noe som så ut som en lekter klar til å ferge oss over. Bussen kjørte om bord for å fungere som salong, men vi foretrakk å stå ute — det var tryggere å være på dekk når fergen kantret! Vi kom oss vel over, etter en liten tur tilbake for å hente en russer som var kommet for sent til fergeavgang. Vel over ble vi møtt av to skolebuss, som kjørte oss inn til landsbyen. En spesiell liten landsby, med en karakteristisk trehusarkitektur.

Foran et større bygg fant vi en statue av Lomonosov, og plutselig ble det klart for oss at det var forventet at noen skulle holde tale. Rask konferanse, det måtte bli meg eller Johan. Med lett hjerte overlot jeg gleden til Johan, og vi ble enige om at han skulle si det som måtte sies.

Etter taler og blomsternedlegging ved statuen var det omvisning på stedets museer. Raskt, for å holde tidsskjemaet, ble vi jaget gjennom to museer, før vi ble kjørt tilbake til fergen. Det ante oss at det på den andre siden av elven ville bli et måltid, og vi forstod at vi atter måtte si noe. Johan ble igjen valgt som talsmann.

Tilbake i Kholmogory kjørte vi opp foran forsamlingshuset. Der ventet ikke noe måltid, men en fullstappet aula, med guvernør Jefremov på første benk. Vi utlendinger ble av ordstyreren nevnt med navn og måtte reise oss og hilse på forsamlingen. Jefremov tok løs, og der var valgkampen i gang igjen. Denne gangen med tilløp til opposisjon ex auditorio. Johan fremførte vår hilsen, og høstet mer applaus enn Jefremov.

Etter talene kom underholdningen. Også denne i folkedansstil, men her var det klart lokale krefter som stod bak, og innlevelsen var sterkere. Selv om det ikke var profesjonelle underholdere var det en langt hyggeligere opplevelse enn den vi hadde i Lomonosovteateret kvelden før.

Og endelig! — så ble det da mat å få. Med vodka, konjakk og taler selvfølgelig, men også med sang og trekkspillmusikk.

Bussturen hjem foregikk i stummende mørke, så for å få tiden til å gå underholdt vi med å synge de gamle, kjære sangene. Både på norsk, svensk og dansk!

Mandag morgen opprant med en trett førstekonsulent. I løpet av natten hadde jeg flere ganger måttet ut og benytte meg av fasilitetene. Utsikten til å reise med magetrøbbel tiltalte meg lite, så for å sikre meg mot å måtte benytte de offentlige toaletter hev jeg innpå en solid støtdose Immodium. Den viste seg å virke i flere dager fremover. Ved fremmøte på bussen viste det seg at jeg på hjemturen skulle få selskap av de samme som jeg hadde truffet på nachspiel på lørdagskveld, så jeg så frem til hyggelig passiar.

Da vi ankom flyplassen ble vi møtt av en nordmann (fhv. nederlender) som kunne berette at «flyet e minst 16 tima forsinka». Humøret sank. Og forsvant under nullpunktet da vi fant ventehallen — et lite rom med trebenker, fylt til trengsel med russere og mengder av bagasje. Det var ikke ståplass igjen — og så 16 timer! På mystisk vis fikk noen åpnet «VIP Hall», hvor vi mot erleggelse av 52 000 rubler hver kunne hvile oss og bli tatt hånd om. Mine medreisende, som behersket russisk, klarte å bringe klarhet i at flyet, som skulle gå 1130, var sterkt forsinket, og at vi ville få informasjon ca kl 1530. Vi gikk til innkjøp av kortstokk og mat og drikke, og fordrev tiden frem mot 1530.

Forsøk på å få kjøpt piroger — russisk spesialitet som hadde unnsluppet meg så langt — falt ikke heldig ut. Vi stod ved disken og fant ut hva vi skulle ha, men da bestillingen skulle foretas kunne damene bak disken meddele at nei, der var det stengt. Vi måtte komme tilbake senere. Markedsorienteringen har ennå ikke gjennomsyret det russiske samfunnet fullstendig.

Ved 1630-tiden ble vi, som siste passasjerer, hentet for innsjekking. Det viste seg at to av oss hadde for mye bagasje. Jeg var belemret med et større antall bøker universitetet hadde fått i gave, og en tonerkassett som skulle returneres. Overvekt er ikke noe man ordner i innsjekkingen. Vi måtte ned, ut, inn en annen dør og bort til en skranke hvor man kun var villig til å beherske russisk. Omstendelig skjemautfylling begynte, mens vi stod og trippet. Det gikk opp for oss at beløpet ble stort, og at det måtte betales i rubler. Rubler er noe man har lite av på dette stadium av reisen, man har ikke lov å utføre dem. Ved å skrangle sammen alt vi hadde, klarte vi så vidt å få betalt, og sprang tilbake. Der var alle andre borte, men til alt hell hadde russerne forståelse for at vi ville ombord, og en egen buss kom og kjørte oss til flyet.

I Murmansk var det å gripe bagasjen og springe bort til køen for innsjekking til Tromsø. To av reisefølget skulle til Kirkenes, men Widerøe hadde forlenget forlatt byen og valget var å overnatte i Murmansk eller komme seg med til Tromsø. Det siste ble valgt. Vi fylte ut skjemaer over hva vi hadde med oss ut, denne gang skrev jeg NO med en gang. Den samme tolleren som sist finleste og godkjente skjemaet. De to som ville med til Tromsø kunne selvfølgelig ikke gjøre det nødvendige papirarbeid i innsjekkingen. Og alt måtte betales i rubler de ikke hadde. De forsvant, og ble borte. Langt om lenge kom de tilbake. De hadde vært et sted for å ordne billetter, så måtte de springe et annet sted og trygle om å få åpnet et kontor slik at de fikk vekslet sine dollar i rubler, så var det tilbake og betale. Og så, til slutt, til innsjekkingen. De virket noe forkavet da vi endelig gikk om bord på flyet.

På tur til Tromsø fikk vi, i tillegg til valg mellom te og kaffe, servert vodka. En verdig avslutning på et opphold i vodkaens tegn.

Hva sitter så igjen etter en slik tur — bortsett fra bisarre inntrykk av politikk og byråkrati?

Nordvest-Russland er et område med nedslitt infrastruktur, stor fattigdom og store problemer. Samtidig har det store ressurser og store muligheter. Klarer man en overgang til markedsøkonomi, og får kontroll med kriminaliteten, ligger det et enormt potensial i regionen.

Jeg møtte mange hyggelige og dyktige mennesker, og opplevde en fantastisk gjestfrihet over alt hvor jeg kom. Maten var, som man vil ha forstått, både god og rikelig, selv om jeg gjerne skulle hatt et annet utvalg i drikkevarer.

Jeg reiser gjerne tilbake; men man må omstille seg til at man reiser til en annen verden, hvor kravene og tilbudene er helt annerledes enn hos oss. Og man gjør lurt i å kunne litt russisk, språkkunnskapene er jevnt over mangelfulle. Man treffer mange som snakker meget godt engelsk, men det store flertall kan kun russisk.

Jeg sitter også igjen med en klar overbevisning om at både vi og Nordvest-Russland har behov for senteret vårt og for den kulturutveksling vi får til gjennom norskopplæringen vår og den gjensidige studentutvekslingen mellom oss og Pomoruniversitetet.